

ODDECH (34) *sb m*

o prawdopodobnie jasne (*tak w od-*); e jasne:

sg *N* oddech (19). ◇ *G* oddechu (3). ◇ *A* oddech (12). ◇ [pl *A* oddechy.]

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Oddychanie; anhelitus Murm, Mymer¹, BartBydż; respiratio Calep, Cn; exspiratio, interspiratio, respiramen, spiritus Calep; inspiratio Vulg; aspiratio, reflatus Cn (25) : Murm 64; Mymer¹ 21; BartBydż 10; zadufzaiąc w łobie oddech vřtha y nos mocznie zatulaiać FalZioł V 26a; Czemu natura nozdrze wczyniła. (-) [...] Druga [przyczyna tego jest] dla oddechu y ochłodzeniu łercza, gdy człowiek vřta zatworzy. GlabGad B7v; Calep 393b, 555a, 918a [2 r.], 999a; Ziemiá bowiem odbiera/ ziemię álbo ciało/ Wodá krew/ á wiátr oddech/ ten którym dycháło KołakCath B4v.*

W porównaniu (1): powstał dym ciemney náuki kácerskiey / iáko z wielkiego piecá wielki dym wychodzi: którym y łońce Pan Chrifus/ y powietrze/ to iełt pímo łwięte (przez ktore w tym żywoćie iákoby oddech mamy) iełt záćmione *WujNT* 860.

Wyrażenia: »trudny, ciasny, ciężki oddech« = *anhelatio; dyspnoea Calep [szyk 2:2] (2:1:1):* Krew iego gdy iá ktho pije w iakiem trunku/ tedy łie mu tako przyda/ ciałny oddech, oczy czyrwone/ kałzel łuchy/ krwią plucie *FalZioł* IV 36c; Oczy wpádná á ięzyk łie pyeni. [...] Oddech trudny iedza nie łmákuie *BielKom* C8; *Calep* 70b, 345b.

»oddech wolny, snadny« [*szyk 3:1] (3:1):* oleiek thych Koczenkow [...] otwiera dziurki zathkane y oddech głowie nołem wolny czyni. *FalZioł* I 128d, I 36a, V 4; Kto drogá miernoćci chodzi/ Ma zdrowie [...] łmák w iedzeniu Snádný oddech w przyrodzeniu *BielKom* E8v.

bibl. »mając oddech żywota« = *żywy (1):* Włzytko to co było ná ziemi máiać oddech żywotá [*quorum facie erat anhelitus spiritus vitae*] w nozdrzách łwych pozdycháło. *BibRadz Gen* 7/22.

Szereg: »żywot i oddech« = *vita et inspiratio Vulg (4):* Gdyłz Bog Oćiec náłz miły iełt Zywołem prawdziwym/ dáiać włzytkim żywot/ y oddech/ y włzytko *Grzegłm* 51, 3; *CzechEp* 274; *WujNT Act* 17/25.

2. *Miejsce, przez które coł wydołtaje się na zewnątrz, ujęcie, upust; spiraculum Calep (7) : Calep 999a; á iełli mu [winu] oddechu nie zołtáwifz/ tedy y łtátek namocnieyłzy rozwałi. WerGołc 260; [SienHerb 621b].*

oddech czego (4): Pierwłza wilgoć/ Krew goráca á wilka/ podobna Powietrzu: ma łwe mieyłce w łercu/ ktorey oddech/ Nozdrze. Włora wilgoć [...] ma łwe mieyłtce/ przy Wąłrobie/ á oddech iey/ Vłzy. *SienLek* 28v, 28v [2 r.].

[*Szereg:* »pory i tełz oddechy«: tedy ona ciepłóć otwiera pory itełz oddechy [*w drzewie*] *Cresc 1571* 44; Bowiem ciepłó przyrodzone táł się rozchadza [...] zátykáiać włzytkie pory itełz oddechy ziemne *Cresc 1571* 137.]

Przen (1) : Tákteć tełz człowiek/ co náłkryłłzego w łobie ma/ to ná łię vpiwłzy łię wywoła: á iełli mu oddechu w tym nie wczynifz/ iż mowę iego háłmowáć zechcełz/ wnet łię od iádu łedwie nie rołpuknie. *WerGołc* 260.

3. *Odpozynek (1) :* Pauso, Odpoziwam/ Oddech czinię. *Mácz* 285b.

4. [*Gazy nagromadzone w naczyniu; wypuszczanie ich*: Abowiem tho gdy sie śpiecze/ pewnieyſze bywa niżli ſkło/ y niepuſzcza przez sie żadnego oddechu. *SienHerb* 600b; woda ſtoiąca [...] zágrzewa teſz gnoy/ y pomaga mu ku vgniłoſci [...]/ á zwłaſzcza wodá tákowa ktora z deſzczem [...] ſpada: bowiem tá ieſt ciepła lámá z ſiebie/ y páre rychley wypuſzcza/ ktora czyni gnoiowy [*lege*: gnojowi] oddech nieiaki *Cresc* 1571 84.

Fraza: »oddech uchodzi«: Zlepze pilnie ſzyię ſklenice poiemney zgębá báńczána/ [...] obwáruy dobrze/ iákoby oddech żaden nieuchodził. *SienHerb* 595b.]

*** *Bez wystarczającego kontekstu (1)* : Spiramen – Oddech. *Calep* 999a.

Synonimy: 2. *luft*; 3. *ochłoda, ochłodzenie, odetchnienie, odpocznienie, odpoczynek, odpoczynienie, wytchnienie*.

Cf **ODDYCHANIE**

LWil